

Sygn. akt II CSK 544/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

w sprawie z powództwa Z. G.

przeciwko A. D.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 maja 2012 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego

z dnia 20 kwietnia 2011 r.,

uchyla zaskarżony wyrok w części uwzględniającej apelację i powództwo oraz w części orzekającej o kosztach procesu i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 28 grudnia 2010 r. oddalił powództwo Z. G. przeciwko A. D. o zasądzenie kwoty 66 266 zł. z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu, tytułem zwrotu pożyczki.

Sąd pierwszej instancji ustalił między innymi, że strony współpracowały ze sobą w ramach prowadzonej działalności gospodarczej i wszystkie ich kontakty związane były z tą działalnością. Powód kupował w hurtowni kosmetyków pozwanego perfumy do swojego stoiska, które prowadził na stadionie w W. Rozliczenia między nimi odbywały się nie tylko w gotówce lecz także w towarach, czasami powód przekazywał pozwanemu przedpłaty na towar, w zamian za co mógł w pierwszej kolejności wybierać dla siebie perfumy z całej zagranicznej dostawy do hurtowni pozwanego, a próbki i testery otrzymywał od pozwanego w ramach odsetek. W maju 2000 r. pozwanemu nadarzyła się okazja nabycia większej partii towaru po korzystnej cenie, w związku czym postanowił pożyczyć pieniądze na tę transakcję. Pożyczki w kwocie 60 000 zł. udzielił mu powód i strony w dniu 13 maja 2000 r. spisały oświadczenie, w którym kwota pożyczki wyrażona została w dolarach amerykańskich i wynosiła 14 630 USD. Ustaliły, że pożyczka będzie zwracana w równych ratach miesięcznych po 1 220 USD z odsetkami 6% w skali roku a pierwsza rata miała być spłacona do dnia 31 maja 2000 r. Strony ustnie umówiły się, że spłata będzie następować w towarze.

Pozwany prowadził oddzielny zeszyt dotyczący rozliczeń pożyczki. Głównym zabezpieczeniem dowodów spłaty były dla niego wystawiane faktury za towar. W fakturach tych nie były ujmowane próbki ani testery. Pozwany mając faktury, nie nalegał na zwrot oświadczenia o udzielonej pożyczce, gdyż uważał, że są one wystarczającym dowodem spłaty. Hurtownia pozwanego przestała działać w 2001 r., a w 2008 r. pozwany zniszczył wszystkie faktury. Strony ostatni raz spotkały się latem 2001 r. W styczniu 2010 r. powód wezwał pozwanego do spłaty pożyczki z 13 maja 2000 r., pozwany w odpowiedzi stwierdził, że pożyczkę

tę spłacił w uzgodnionej formie przekazywania powodowi towarów, podniósł też zarzut przedawnienia roszczenia.

Sąd Rejonowy podzielił ten zarzut, gdyż uznał, że pożyczka udzielona pozwanemu przez powoda była związana z prowadzoną przez strony działalnością gospodarczą, przeznaczona była na zakup towaru przez pozwanego, a w zamian za jej udzielenie powód miał prawo w pierwszej kolejności zaopatrywać się w hurtowni pozwanego w perfumy po korzystnych cenach, a w ramach odsetek otrzymywał próbki i testery. Taka transakcja była dla powoda korzystna i tylko dlatego zgodził się on udzielić pożyczki pozwanemu. Roszczenie powoda, jako związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, przedawniło się w ciągu 3 lat, zgodnie z art. 118 k.c., co prowadziło do oddalenia powództwa, gdyż pozew został wniesiony w dniu 10 marca 2010 r.

W wyniku apelacji powoda Sąd Okręgowy zaskarżonym wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2011 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 64 902,42 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 10 marca 2010 r. oraz kwotę 6 931 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, oddalił powództwo w pozostałej części oraz oddalił apelację w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że niesporny jest fakt udzielenia przedmiotowej pożyczki przez powoda pozwanemu, natomiast pozwany nie wykazał, iż pożyczkę zwrócił. Jako dowód jej zwrotu przedstawił tylko zeznania swojej żony, które zdaniem Sądu Okręgowego, nie są wiarygodne ani wystarczające, jako zbyt ogólne i odwołujące się do zniszczonych już faktur. Okoliczność zwrotu pożyczki powinna być wykazana, zdaniem Sądu, odpowiednimi dokumentami, skoro umowa pożyczki została spisana.

Rozważając zarzut przedawnienia Sąd drugiej instancji nie podzielił stanowiska Sądu Rejonowego, że pożyczka udzielona została w ramach działalności gospodarczej powoda. Stwierdził, że powód handlował kosmetykami i w zakresie jego działalności gospodarczej nie mieściło się udzielanie pożyczek. Trudnił się działalnością handlową a nie usługową, w szczególności parabankową. Udzielił pożyczki pozwanemu raz, a więc nie działał w tym zakresie jako

profesjonalista, działania tego typu nie były w jego przypadku powtarzalne, a zatem jako udzielający pożyczki nie mieścił się w definicji działalności gospodarczej, określonej w uzasadnieniu uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r. III CZP 40/91 (OSNC 1992/2/17). Z tych względów Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie o zwrot pożyczki nie jest związane z prowadzeniem działalności gospodarczej i dlatego podlega ogólnemu, dziesięcioletniemu przedawnieniu przewidzianemu w art. 118 k.c. Ponieważ pozew wniesiony został przed upływem tego okresu, Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok i częściowo uwzględnił powództwo zasądzając należność główną w wysokości 41 808,15 zł., stanowiącą równowartość 14 630 USD i skapitalizowane odsetki umowne za okres od dnia 1 czerwca 2000 r. do dnia 28 lutego 2010 r. w kwocie 23 094,27 zł. W pozostałej części, tj. w zakresie kwoty 8 558,35 zł skapitalizowanych odsetek, Sąd Okręgowy oddalił powództwo jako nieuzasadnione, oddalając też w tym zakresie apelację.

W skardze kasacyjnej obejmującej wyrok Sądu drugiej instancji w części uwzględniającej apelację powoda, pozwany zarzucił naruszenie art. 118 k.c. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie w wyniku przyjęcia, że jednorazowa pożyczka udzielona przez przedsiębiorcę innemu przedsiębiorcy nie może pozostawać w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz przez nieuwzględnienie zarzutu przedawnienia roszczenia dodatkowego o odsetki.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Celem przedawnienia jest między innymi wprowadzenie stabilizacji i pewności w stosunkach społecznych i zapobieżenie trudnościom dowodowym szczególnie dłużnika, który po dłuższym czasie przestaje się liczyć z koniecznością udowodnienia, że spłacił dług i nie zachowuje tego dowodów, co, jak ustaliły Sądy, miało miejsce także w rozpoznawanej sprawie. Uznaje się również, że skoro wierzyciel przez długi czas nie upomniał się o świadczenie, to znaczy, że już je otrzymał albo zwolnił dłużnika, gdyż nie można żądać, by dłużnik stale przechowywał dowody spłaty. Szczególnie istotne znaczenie ma szybkość rozliczeń w stosunkach gospodarczych, co uwzględnił ustawodawca wprowadzając w art. 118 k.c. krótszy, 3-letni termin przedawnienia roszczeń związanych

z działalnością gospodarczą. Konsekwencją tej regulacji jest także między innymi wynikający z przepisów szczególnych obowiązek przechowywania dokumentów rozliczeniowych takiej działalności jedynie przez 5 lat. Krótkie terminy przedawnienia roszczeń związanych z działalnością gospodarczą mają skłonić przedsiębiorców do szybkiego realizowania swoich roszczeń.

Powyższe zasady i cele przedawnienia należy uwzględnić przy wykładni użytego w art. 118 k.c. pojęcia „roszczenia związane z prowadzeniem działalności gospodarczej”, odwołując się jednocześnie do definicji „działalności gospodarczej” zawartej uprzednio w art. 2 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. prawo działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 101, poz. 1178 ze zm.), a obecnie w podobnym pod względem treści art. 2 i art. 4 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jedn. tekst: Dz. U. z 2007 r. Nr 155, poz. 1095 ze zm.). Na gruncie tych przepisów oraz jeszcze wcześniejszej regulacji zawartej w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 41, poz. 324 ze zm.), Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał cechy charakteryzujące działalność gospodarczą i roszczenia z nią związane, opowiadając się w zdecydowanej większości orzeczeń za szerokim rozumieniem tych pojęć na gruncie art. 118 k.c.

Działalność gospodarczą wyróżnia zatem profesjonalny charakter, a więc stały, nie amatorski i nie okazjonalny, podporządkowanie regułom opłacalności i zysku, powtarzalność działań i uczestnictwo w obrocie gospodarczym. Wymieniane cztery typy działalności gospodarczej (wytwórcza, budowlana, handlowa i usługowa) mają charakter umowny i nie wyczerpujący, a zatem działalnością gospodarczą mogą być także czynności nie mieszczące się w żadnej z tych kategorii. Związek roszczenia z działalnością gospodarczą istnieje wówczas, gdy przynajmniej wierzyciel jest przedsiębiorcą w chwili dokonywania określonej czynności, a sama czynność pozostaje w normalnym funkcjonalnym związku przyczynowym z tą działalnością, w szczególności gdy została podjęta w celu realizacji zadań związanych z przedmiotem działalności tego przedsiębiorcy, przy czym czynność ta nie musi należeć do stale podejmowanych czynności typowych ze względu na przedmiot działalności przedsiębiorcy ani nie musi mieścić się w ramach przedmiotu prowadzonej przez niego działalności, a więc nie musi być

ujęta w statucie lub w rejestrze jako należąca do zakresu działalności przedmiotowej tego przedsiębiorcy (porównaj między innymi uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r. III CZP 40/91, OSNC 1992/2/71, z dnia 11 czerwca 1992 r. III CZP 64/92, OSNC 1992/12/225, z dnia 14 maja 1998 r. III CZP 12/98, OSNC 1998/10/151, z dnia 25 listopada 2011r. III CZP 67/11, jeszcze niepubl. oraz wyroki z dnia 31 stycznia 2008 r. II CSK 417/07 i z dnia 19 października 2011r. II CSK 80/11, niepubl.). Jedynie zatem wówczas, gdy czynność nie jest dokonana w celu realizacji zadań związanych z przedmiotem działalności przedsiębiorcy i pozostaje poza zakresem jego funkcjonowania, nie jest czynnością związaną z prowadzeniem działalności gospodarczej, w rozumieniu art. 118 k.c.

W świetle takiej, powszechnie przyjętej wykładni art. 118 k.c. w zakresie pojęcia „roszczenia związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej”, kasacyjny zarzut naruszenia tego przepisu przez Sąd Okręgowy jest uzasadniony. Błędnie bowiem Sąd ten wywiódł wniosek o braku związku z działalnością gospodarczą powoda udzielonej przez niego pozwanemu pożyczki z faktu, że w zakresie działalności powoda nie mieściło się udzielanie pożyczek oraz że udzielił on pożyczki pozwanemu tylko raz. Bezpodstawnie również przyjął, iż wymóg profesjonalizmu i powtarzalności odnosi się do dokonania określonej czynności, z którą związane jest roszczenie, podczas gdy wymogi te odnoszą się do prowadzenia działalności gospodarczej, zaś konkretna czynność stanowiąca podstawę roszczenia musi być tylko z tą działalnością związana funkcjonalnie, we wskazanym wyżej rozumieniu.

Nie jest zatem decydujące dla oceny, czy pożyczka udzielona została w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej przez powoda to, że udzielanie pożyczek nie mieściło się w przedmiotowym zakresie tej działalności ani to, że powód udzielił pozwanemu pożyczki tylko raz. Decydujące natomiast znaczenie ma fakt, że powód w chwili udzielenia pożyczki był przedsiębiorcą (podobnie jak pozwany) oraz, że została ona udzielona na zakup towaru przez pozwanego, który to towar miał być następnie kupowany przez powoda od pozwanego na preferencyjnych warunkach, a spłata pożyczki i odsetek miała nastąpić właśnie w formie przekazywania towaru. Okoliczności te stanowią

ustalenie faktyczne Sądu pierwszej instancji, nie zakwestionowane przez Sąd Okręgowy, którymi Sąd Najwyższy jest związany, zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c.. Zostały one jednak w całości pominięte przez Sąd drugiej instancji przy ocenie charakteru roszczenia powoda i przyjęciu, że pozostaje ono bez związku z prowadzeniem przez niego działalności gospodarczej, choć są to okoliczności istotne dla tej oceny, podobnie jak, także pominięte przez Sąd drugiej instancji ustalenia, iż strony łączyły tylko kontakty handlowe oraz, że strony także wcześniej rozliczały się w formie rzeczowej a powód przekazywał czasami pozwanemu przedpłaty na zakup towarów w zamian za co mógł zaopatrywać się w jego hurtowni na preferencyjnych warunkach i otrzymywał próbki i testery w ramach odsetek.

Trzeba zatem stwierdzić, że Sąd Okręgowy bezpodstawnie pominął okoliczności faktyczne mające istotne znaczenie dla oceny, czy roszczenie powoda jest związane z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą, a ocenę negatywną w tym przedmiocie wyprowadził z okoliczności nie mających decydującego znaczenia, co przesądza o zasadności kasacyjnego zarzutu naruszenia tego przepisu w zakresie wykładni pojęcia „roszczenia związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej”.

Uzasadniony jest także zarzut naruszenia powyższego przepisu przez niezastosowanie go do roszczeń odsetkowych, dochodzonych wraz z roszczeniem głównym w sytuacji uznania, że roszczenie główne ulega dziesięcioletniemu przedawnieniu. Niezależnie bowiem od charakteru roszczenia głównego i okresu jego przedawnienia, roszczenie o odsetki, jako roszczenie okresowe, ulega 3-letniemu przedawnieniu (porównaj między innymi uchwały Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 1994 r. III CZP 141/94 i z dnia 26 stycznia 2005 r. III CZP 42/04, OSNC 2005/9/149), czego nie uwzględnił Sąd Okręgowy zasądzając ustawowe odsetki także za okresy wcześniejsze. Natomiast przy przyjęciu, że roszczenie główne, jako związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, ulega 3-letniemu przedawnieniu, roszczenie o odsetki przedawnia się najpóźniej z chwilą przedawnienia roszczenia głównego, a odsetki za opóźnienie naliczane są tylko do dnia przedawnienia roszczenia głównego (porównaj między innymi

powołaną uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2005 r. III CZP 42/04 oraz wyrok z dnia 10 listopada 1995 r. OSNC 1996/3/31).

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok w części uwzględniającej apelację powoda oraz orzekającej o kosztach procesu i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).